

Høring av redusert alternativ for Nye Oterholtfoss kraftverk i Bø kommune, Telemark fylke.

Nome JFF henviser til tidligere høringsinnspill om søknad om utbygging av Oterholt kraftverk. Ny kunnskap har kommet til etter forrige innspill. Her er vårt høringsinnspill til ny søknad.

Kommentar til bakgrunn

Det er riktig at politikere i Bø kommune ønsker utbygging. Men, at utbyggingsplan har bred lokal støtte og støttes av folk flest, er en påstand som ikke er dokumentert.

Saken har ikke bare lokal interesse. Den er også av regional, nasjonal og internasjonal interesse.

Utbyggingsplan påvirker arter/underarter som storørret, laks, elvemusling, bekkeniøye og ål. Dette er arter som er rødlista, sterkt truet, og som grenser til å være utryddet i regionen. Storørret er pr. i dag ikke oppført som rødlista. Stammene representerer egne genetiske variasjoner av ørret med stor bevaringsverdi. Dette er vel dokumentert, og det blir direkte feil å vurdere disse særegne stammene som vanlig ørret. I en utbyggingssak som denne må en derfor ta hensyn til den genetiske variasjonen som storørret representerer. Det arbeides med å utrede ny forvaltningsplan for storørret, som forhåpentligvis vil avklare problemstillingen. Tilsvarende arbeid gjøres også andre steder i Europa. Bekkeniøye er ikke rødlista i Norge fordi datagrunnlaget for denne arten ikke er god nok undersøkt. Den er rødlista i andre land. Elvemusling er rødlista, men Telemark har fremdeles livskraftige bestander av arten. Ål er rødlista, og ål bestanden i innlandsvannene i Telemark er ikke godt undersøkt. Det vi vet er at ål, som tidligere var vanlig i Telemarksvassdragene, nærmest er borte i dag. Utbyggingsplaner berører alle disse artene.

I Tildelingsbrev til Norges vassdrags- og energidirektorat for 2016 kan en lese:

2.1 Bidra til en helhetlig og miljøvennlig forvaltning av vassdragene

NVE skal:

Delmål	Styringsparametre
– ha god oversikt over hydrologi og vannressurser i Norge	<i>Beskriv de viktigste tiltakene og resultatene av disse.</i>
– ha god kunnskap om konsekvensene for vannressurser og miljø av inngrep, andre fysiske påvirkninger og klimaendringer	<i>Beskriv de viktigste tiltakene og resultatene av disse.</i>
– avveie miljø- og brukerinteresser når nye tiltak og endringer i eksisterende tiltak behandles	<i>Beskriv de viktigste tiltakene og resultatene av disse. Gi en vurdering av hvordan avveiningene synliggjøres.</i>
– påse at miljøkrav og sikkerhetskrav til nye og bestående vassdragsanlegg følges	<i>Gi en oversikt over gjennomførte tilsyn og hovedfunn. Gi en vurdering av i hvilken grad miljø- og sikkerhetskrav overholdes.</i>

NVE er pålagt å sørge for en helhetlig og miljøvennlig forvaltning og ha god kunnskap om konsekvensene for vannressurser og miljø av inngrep. Videre at miljø- og bruker interesser avveies når nye og eksisterende tiltak behandles.

Nome JFF forventer at føringer i tildelingsbrev, bestemmelser i vannforskriften og annen miljølovgivning følges og legges til grunn ved behandling av konsesjonssøknad for Oterholt kraftverk.

De klassiske storørretbestandene i Telemark i ferd med å forsvinne

Konsesjon søknad for Oterholtfossen berører gyte- og oppvekst område for en eller flere storørretstammer i Norsjø. Fiskere i Norsjø rapporterer nå at fangst av storørret har blitt vesentlig redusert de siste årene, og størrelsen på fanget fisk er mindre. Bestand situasjonen i Norsjø er uavklart og lite undersøkt. Storørreten i Norsjø utgjør sammen med storørrestammene i Tinnsjø, Seljordsvatnet og Vestvatna de klassiske storørretbestandene i Telemark. Dette er naturlig innvandret sjø-ørret som ble innestengt ved landhevingen, og som har tilpasset livet i ferskvannsfjordene som dannet seg etter siste istid for 10 000 år siden.

Bestanden i Tinnsjø og Måna må en vel regne som tapt. For bestanden i Seljordsvatnet er det nylig gjort forundersøkelser. Det er utarbeidet en rapport som kan lastes ned her:

http://seljord.kommune.no/~media/Files/natur-miljoe-naering/nina-rapport-1233_revisjon-av-sundsbar-kraftverk.ashx.

På side 19 i rapporten kan en lese:

«Gitt at storørreten i Vallaråi utgjør en egen genetisk enhet, vurderes den årlige gytebestanden av storørret som kritisk lav, og risiko for negative genetiske effekter vurderes som stor.»

Det er gjennomført Fiskeribiologiske undersøkelser i Bandak og Tokkeåi. Den kan lastes ned her:

http://www.vannportalen.no/globalassets/vannregioner/vest-viken/vest-viken---dokumenter/vannomrader-i-vest-viken/tokke-vinje/tokkevinje/nina-rapport-1050_ferskvannsbiologiske-undersokelser-i-tokkeai.pdf

Beregnet effektiv populasjonsstørrelse N_e er 54-114 individ, som tilsier at bestanden tenderer mot sterkt truet. Ref. tabell side 57 i EU rapport CONSERVATION GENETIC MANAGEMENT OF BROWN TROUT (*Salmo trutta*) IN EUROPE (vedlagt).

Det er kjent at det finnes en storørrestamme i Dalaåi som drenerer ut i Sundkilen i Kviteseid. Dagens tilstand for denne stammen er ikke undersøkt, men den antas å være kritisk lav.

Oppsummert situasjon for de klassiske storørrestammene i Telemark:

Tinnsjøen/Måna:	anagelig utryddet
Seljordsvatnet:	kritisk lav
Vestvatna/Tokkeåi:	Sterkt truet.
Vestvatna/Dalaåi:	usikker, men antas å være kritisk truet/utryddet
Norsjø:	usikker, men antas sterkt redusert.

Årsaken til dette er tidligere overbeskatning og endrede gyte og oppvekstforhold grunnet sterk kraftregulering. NVE, som ansvarlig tilsynsmyndighet, må ta sin del av ansvaret for situasjonen som har oppstått. Det forventes at NVE, sammen med andre ansvarlige sektormyndigheter, begynner å se alvoret i situasjonen som har utviklet negativt seg over tid.

Sundsbar revisjonen

Vannføring i Bø elva påvirkes av Sundsbar reguleringen. Vilårsrevisjon av Seljordvassdraget er gitt Høy Prioritet 1.1 i NVEs rapport 49 2013, Vannkraftkonsesjoner som kan revideres innen 2022. Det er åpnet

for vilkårsrevisjon av Sundsbarm anleggene, men arbeidet er ikke påbegynt. I kommende miljørevisjonsarbeid må en vurdere skadevirkninger av at vann, som tidligere drenerte til Ofte og Morgedalsvassdraget, er overført til Sundsbarm. Ofte- og Morgedalsvassdraget påvirkes sterkt av at vannet er ført bort, noe som har medført omfattende gjengroing av vassdragene. Dette påvirker også gyte- og oppvekst vilkårene for fiskesamfunnene i nevnte vassdrag, og spesielt storørretbestanden i Dalaåi. ESA, EFTAS overvåkingsorgan, har reist tvil om Norges konsesjonslovgivning inneholder nødvendige verktøy for å ta vare på Norges vannmiljø. Vi vil be EFTAS kontroll organ ESA om å følge opp om vilkårsrevisjonsarbeid i Telemark er i henhold til EUs vannrammedirektiv.

Dersom revisjonsarbeidet resulterer i at noe av vannet tilbakeføres opprinnelig elveleie, så vil det påvirke vannføringen i Bø elva. Dette vil også gjelde deler økt vannmengde på grunn av klimaendring. En realistisk beregning av kraftproduksjon ved Oterholt kraftverk, betinger at en har kunnskap om utfallet av vilkårsrevisjonsarbeidet ved Sundsbarm anleggene. Eller er det slik at utfallet av vilkårsrevisjon for Sundsbarm, med høy prioritet 1.1, allerede er bestemt? At vilkårsrevisjonsarbeid i praksis er et narrespill?

Nome JFF mener at Vilårsrevisjon for Sundsbarm må ferdigstilles før en behandler konsesjon for Oterholt kraftverk. Dersom ikke en helhetlig vurdering blir gjort, mener vi det er grunnlag for å få saken vurdert som brudd på vannforskriftens bestemmelser.

Regional vannforvaltningsplan

Regional vannforvaltningsplan for Vest-Viken vannområde (2016-2021) er ferdig behandlet av fylkestingene, men er pr. nå fremdeles ikke godkjent av Klima- og Miljødepartementet. Planen er retningsgivende og prioriterer at det tas hensyn til gjenværende storørretstammer. Elvemusling og laks er også prioriterte arter. I konsesjons søknad for Oterholtfossen er det gjennomført biologiske undersøkelser hvor søker ønsker kunnskap om hvordan utbygging vil påvirke laks og elvemusling bestander i elva. Undersøkelsen sier lite om hvordan utbyggingsplan vil påvirke storørretbestanden og andre arter som bekkeniøye og ål. Nome JFF mener at Forvaltningslovens §17 om utrednings- og informasjonsplikt, ikke er oppfylt før det er gjennomført nødvendig undersøkelser som avklarer hvordan storørret, bekkeniøye og ål påvirkes av utbygging. Nome JFF mener derfor at konsesjon for Oterholt kraftverk ikke kan behandles før en har god kunnskap om hvordan regulering påvirker bestand av storørret, bekkeniøye og ål.

Elvemusling

Den fredede elvemuslingen er helt avhengig av ørret eller laks som vertsfisk i sin utvikling. Som larve lever elvemuslingen som parasitt på gjeller til disse artene. Det er ikke tilfeldig om det er ørret eller laks som er vertsfisk. Dette bør være kjent kunnskap for selskap som utfører biologiske undersøkelser på elvemusling. Gjennomførte undersøkelser avklarer dessverre ikke hvilken vertsfisk elvemuslingen benytter. Kun en antagelse om at vertsfisk er laks er ikke godt nok. Dette svekker undersøkelsens troverdighet og konsekvensvurdering.

Hva er det utbygger prøver å uttrykke i sin konsekvensutredning på side 11?

«Konsekvensen i alternativ 3 er mer eller mindre tilsvarende som for alternativ 2, men noe økt elvestrekning med redusert vassføring medfører en liten økning i vurdert konsekvens.»

Dette holder ikke. Bøelva er listet opp som eneste vassdrag i Telemark med en livskraftig bestand av arten (Sandaasm.fl. 2013). Saken handler om eksistensgrunnlaget for en rødliste art, hvor Norge har et spesielt ansvar, siden halvparten av Europas gjenværende elvemusling populasjoner finnes i Norge.

Laks

Laks er i utgangspunktet en anadrom art som vandrer opp fra sjø til ferskvann for å gyte. Den kan bevege seg langt. Det er observert at laks vandrer forbi Oterholtfossen ved tilstrekkelig vannføring. Dette tilsier at en må vurdere tilstrekkelig vannføring forbi Oterholtfossen, mulighet for fisketrapp, i tillegg til å kartlegge gyteområder i elveparti som berøres av utbygging. Vi vet at storørret ikke bruker de samme gyteområdene år for år. Det samme antas å gjelde for laks. Rapporten opplyser at undersøkelser skjedde på lav vannføring i juli og at faktiske gyteområder ikke er undersøkt.

Bø elva blir betegnet som en elv med relativt høy vanntemperatur. Dette er ikke spesielt gunstig for laks, men elva er likevel lakseførende. Laksevandringene skjer seint på året.

Det er gjennom mange år satt ut store mengder laksyngel i Bø elva med håp om å etablere en god laks elv. Resultatet er ikke som forventet, men har snarere resultert i at en tidligere god ørret elv er redusert til en middelmådig ørret elv. Det er på høy tid å evaluere konsekvensene av dagens forvaltning med mål om forbedring snarere enn forverring. Gjennomførte undersøkelser gir ikke godt nok svar på i hvilken grad laksebestanden påvirkes ved en kraftutbygging.

Ørret og storørret

Undersøkelser og tilleggsundersøkelser skiller ikke mellom ørret og storørret. Forskjellen er ikke synlig på yngel og ungfisk. For å fastslå forskjell må det gjennomføres:

- gyteproptellinger
- fangstregistrering av stor ørret
- observasjon av storørret på vandring eller på gyteområde
- genetiske undersøkelser.

Tidligere storørretfangster og observasjoner tilsier at Bø elva er en storørretelv. Det er derfor med undring vi konstaterer at undersøkelser er utført primært kun for temaene elvemusling og laks.

Resultatene av undersøkelsene sier derfor ikke mye om storørretbestanden og inneholder ingen konsekvensanalyse om hvordan storørretbestanden påvirkes av utbygging.

Storørretbestanden i Bø elva må undersøkes av fagfolk med kompetanse på storørret. Dette er ikke gjort. Med fare for at storørretbestandene i Telemark står i fare for å utryddes, og med økt fokus på å bevare disse bestandene, mener Nome JFF at det må foreligge en konsekvensutredning for storørret før konsesjonssøknad kan behandles.

Bekkeniøye

Det antas at bekkeniøye er en nøkkelart for storørretbestanden i Bandak og Tokkeåi. Ung storørret må ha tilgang på bekkeniøye og andre fiskearter for å bli stor nok til å spise større fisk som sik. En art som bekkeniøye utgjør en viktig del av «startmotoren» for storørret. Bekkeniøye finnes også i Bø elva.

Bestanden og konsekvensanalyse for hvordan utbygging påvirker bestanden er ikke utført. Det er gjort få undersøkelser om Bekkeniøye i Norge. Kunnskapen er så lav at en ikke har grunnlag nok til å vurdere trusselbildet for arten. I andre land står den oppført på rødlista. Siden nyere kunnskap tilsier det er grunn til å tro at bekkeniøye har betydning for storørret bestander, må det gjennomføres en konsekvensanalyse for hvordan utbygging vil påvirke bestanden av bekkeniøye før konsesjon kan behandles.

Fiske og friluftsliv

I prosessen hvor en vurderer kommunesammenslåing blir det stadig fremhevet at befolkningstilvekst er viktig. I Midt-Telemark regionen er det bare Bø kommune som har hatt en reell befolkningsøkning de siste årene. I fremtiden så vil tilgang på gode kultur og fritids aktiviteter kanskje i enda større grad enn nå ha betydning for hvor folk velger å bo. Det er ikke uten grunn at Europa har utarbeidet et så omfattende direktiv som vannrammedirektivet. Tilgangen på frisk natur er begrenset, og en har sett seg nødt til å utarbeide strenge miljølover for å ta vare på naturverdiene. Bø elva er ei perle som kan gjenskapes til noe langt mer enn det den er i dag. Elva kan restaureres til å bli en av Telemarks beste fiske elver og bidra til å øke attraksjonsverdien av regionen som både bo- oppvekstområde, og som reisedestinasjon. Potensialet er stort da elva er lett tilgjengelig i et relativt folkerikt område. Vi kjenner ikke til om det er gjennomført undersøkelser hvor naturverdier og naturpotensiale er vurdert opp mot verdien av økt kraftutbygging. Det må gjennomføres en slik verdivurdering før konsesjon kan behandles.

Vår vurdering

Det er forståelig at Bø politikere ønsker økte inntekter med en anstrengt kommuneøkonomi. Men, attraktiv natur kan ha stor og økende økonomisk betydning på lengre sikt. Utbyggingsplaner berører ikke bare Bø kommune. Kraftutbyggingsplanene berører hele Telemark hvor naturen allerede er sterkt negativ påvirket av kraftregulering, og hvor en først i dag begynner å se langtidsvirkningene av naturinngrepene. Vi kan heller ikke fortsette med å bygge ut og ødelegge gjenværende verdifull natur uten først å rydde opp i gamle miljøsynder. Det kommer noen etter oss. De har også krav på å oppleve naturmangfold. Vilårsrevisjon av Sundsbarm må ferdigstilles før verdi av kraftproduksjon i Bø elva kan beregnes. Kraftsituasjonen i Norge er annerledes nå enn da de store kraftutbyggingene ble gjennomført på 50, 60 og 70 tallet. Som nasjon er vi selvforsynt og er netto eksportør av kraft. Det er ikke i strid med fornybardirektivet at en ønsker å verne spesielt verdifull natur med sårbare arter. Utbygging betyr ikke et være, eller ikke være for Bø kommune eller Midt-Telemark Energi. Utvikling fremover betinger tvert om at en evner å ta vare på og utnytter naturverdiene vi har på riktig og god måte.

Konsesjonssøknad med ulike alternativer for utbygging av Oterholtfossen inneholder dessverre ikke konsekvensutredninger som gir godt nok svar på hvordan utbyggingsalternativer påvirker eksisterende artsmangfold og store naturverdier. Det må være et rimelig krav at saker behandles i riktig rekkefølge og at konsekvenser og økonomiske beregninger ved kraftutbygging er realistiske og pålitelige. NVE er pliktig til å følge føringer gitt i tildelingsbrev, Norsk lov, og internasjonale forpliktelser. Opplysninger i konsesjonssøknad er ikke tilstrekkelig for å gi et riktig bilde av miljøkonsekvensene en utbygging medfører. Uten relativt omfattende tilleggsundersøkelser (som vi forventer ikke utarbeides av en part aleine), og kunnskap om virkningene av miljørevisjon ved Sundsbarm anleggene, er det umulig for NVE å gi en objektiv og balansert innstilling til OED. Saken har stor betydning for Nome JFF. Vi vil følge nøye med saken videre.

Ulefoss 18.03.2016

For Nome JFF

Bjørn Olav Haukelidsæter

Andreas Hauge

